

International
SOCIAL SCIENCES
STUDIES JOURNAL

SSSjournal (ISSN:2587-1587)

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:32
sssjournal.com

pp.1681-1691.
ISSN:2587-1587

2019 / April / NİSAN
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 22/02/2019 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 10/04/2019
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 10.04.2019

İŞGAL VE SİYASİ AHVAL

BUSINESS AND POLITICAL SITUATION

Prof. Dr. M. Salih MERCAN

Bitlis Eren Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, msmercan.65@gmail.com, Bitlis/TÜRKİYE

Article Type : Research Article/ Araştırma Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1348>

Reference : Mercan, M.S. (2019). "İşgal ve Siyasi Ahval", International Social Sciences Studies Journal, 5(32): 1681-1691.

ÖZ

Osmanlı İmparatorluğu Harpten mağlup çıkmış, ülkenin birçok önemli yerleri düşman tarafından işgal edilmiş, orduları dağıtılmış, silah depolarına el konulmuş, Meclis-i Mebusan ortadan kaldırılmış, sonuçta bütün varlıklarımız sıfıra indirilmiş ortada hakikaten hiçbir mana ifade etmeyen ve kandilde yağ tükenmiş bir fitildeki kâh kararar, kah açılan bir ışıkçık gibi heyula ve durmadan değişen bir yönetim ve karşıda Osmanlı İmparatorluğu'nu yok etmek isteyen mağrur İtilaf Devletleri yani galip müttefik devletler.

Galip müttefik devletlerin Türkiye ile barış yapmak için gösterdikleri şiddetli istek, Aralık 1919 sonlarına doğru son derece azalmış ve barış belirsiz bir zaman bırakılmıştı. Onların maksatları, Türkiye üzerinde kendi çıkarları için olupbittiler meydana getirmek ve bunları Türkiye ile yapacakları barışa temel saymaktı. İşgalleri altında bulunan Adana iliyle Aydın ilinin (Muğla Sancağı hariç) ve bu iki işgal bölgesine paralel olarak Antalya ve çevresinin buraları işgal eden devletlere; boğazların ise İngiliz egemenliğine bırakılması isteniyordu. Boğazlar Müttefiklerin Türkleri yok etmek için düşündükleri ikinci tedbir de, fiilen yürütmekte oldukları müşterek idareden yararlanarak Türkiye'yi içten çökertmekti. Bunun için de, o sırada memleketteki iç siyasi bozukluğu bir vasıta olarak kullanmaları mümkündü. Bu suretle ilk iş, Türk milli kuvvetlerinin çözülüp erimesini, sonra da elde kalan silah ve cephanenin faydalanılmaz hale getirilmesini sağlamaktı.

Anadolu'daki bu düşünce ve durum karşısında, İstanbul'da kurulmuş olan Meclisi Mebusan'da ve hükümette hatta Anadolu milli hareketine fiilen katılanların bazılarında Heyeti Temsiliye ve Kuvayı Milliye faaliyetlerinin durdurulması ve kurtuluş davasının Meclis-i Mebus ana ve hükümetin sevk ve idaresine bırakılması fikri açıkça hissedilmeye başlanmıştı. Nitekim Sadrazam Alı Rıza Paşa da beyanname ve tamimiyle (9 ve 14 Şubat), meclis varken hiçbir kuruluşun "İrade-i Milliye" adına artık konuşamayacağını ilan etmişti. Uyguladıkları ikinci plan, sık sık hükmet değişikliği sağlayarak kendi istediklerine göre bir hükümet teşkilini gerçekleştirmek amacıyla Osmanlı hükümetlerine devamlı baskı uyguladılar. Bu sırada Heyeti Temsiliye Ankara'ya hareket etmişti, Heyet-i Temsiliye Ankara'ya ulaştığı sıralarda İstanbul'da da önemli olaylar meydana gelmekteydi. İngilizlerin baskısı sonu, Mersinli Cemal paşa Harbiye Nazırlığı'ndan istifa etmiş, yerine Fevzi Paşa (Mareşal Fevzi Çakmak) tayin edilmişti. Yönetimde bulunan Ali Rıza Paşa kabinesi, işgal kuvvetlerinin, Milli Mücadeleyi olduğu yerde bıraktırmak için devamlı ağır tazyiki altında idi. Hürriyet ve İtilaf ile mandacılar ve Damat Ferit Paşa taraftarları da padişahın çevresinde toplanmışlardı. Ali Rıza Paşa Hükümeti, Damat Ferit Paşa kabinesi ile kıyaslanmayacak şekilde Milli Mücadele müsamahakâr idi.

Anahtar Sözcükler: Osmanlı İmparatorluğu, İtilaf Devletleri, İşgal, Vaziyet, Beyan

ABSTRACT

The Ottoman Empire was defeated and many important places of the country were occupied by the enemy, the armies were scattered, the weapon deposits were seized, the Assembly was removed from the center, all our assets were reduced to zero, and the darkness on the wall, Like a luminous light, and an ever-changing administration, and the proud Entente Powers, the victorious Allied Powers, who want to destroy the Ottoman Empire.

The fierce desire of the victorious allied states to make peace with Turkey was greatly diminished towards the end of

December 1919 and left an indefinite period of peace. Their aim was to bring Turkey to their destination for the sake of their own interests and to regard them as a basis for peace with Turkey. With the province of Adana under the occupations, the state of Aydın (except Muğla Sanjak) and the occupying states of Antalya and its surroundings parallel to these two occupation zones; And that the throats should be left under British sovereignty. The second measure, which the Straits Allies thought to destroy the Turks, was to take Turkey from within by taking advantage of what they actually carried out. For this reason, it is possible to use domestic political disorder in the country as a means at the time. The first task in this way was to ensure that the Turkish national forces were dissolved and then the remaining weapons and ammunition became unavailable.

In the face of this thought and situation in Anatolia, the idea of discontinuing the Mission of the Council of Representatives and the National Assembly in some of those who actively participated in the Parliamentary committee established in Istanbul and even in the administrative and nationalist operations of the Anatolia, and leaving the case for liberation to the Parliamentary committee and the administration of the government, Started. As a matter of fact, Grand Vizier Alı Rıza Pasha declared that no institution would be able to speak in the name of "İrade-i Milliye" when he was parliament (9 and 14 February) with declaration and remission. The second plan they have applied has repeatedly put pressure on the Ottoman governments in order to achieve a governmental organization according to their wishes, often by providing a change of government. In the meantime, the Delegation had moved to Ankara, and the Delegation-i Representation had reached important events in Istanbul as it reached Ankara. The end of the British pressure, Mersin Cemal pasha resigned from the Minister of War, instead of Fevzi Pasha (Marshal Fevzi Çakmak) was appointed. Ali Rıza Pasha, who was in the administration, was under constant pressure to leave the cabinet where the occupation forces were in the National Struggle. Liberty and Entente and protector and Damat Ferit Pasha supporters gathered around the sultan. Ali Rıza Pasha Government, Damat Ferit Pasha was not compared with the cabinet, the National Struggle was tolerant.

Keywords: Ottoman Empire, Entente States, Occupation, Situation, Statement

1. GİRİŞ

İttifak Devletleri ile birlikte Osmanlı devletinin mağlubiyeti ile sonuçlanan Birinci Dünya harbi'nin Türk milleti fakrı zaruretinde yorgun ve bitap çıkmıştı.. Memleketin her tarafı birer yaygın yeri halinde idi. Ağır şartlarla bir mütareke imzalanmış, İtilaf devletleri Anadolu'nun mühim mevkiilerini işgal etmiş birbirini takıp eden harpların neticesi olarak itiyat haline gelen şekavet, her tarafı istila etmişti. Yurtta asayiş kalmamıştı. Köylerde ve kırlarda değil, şehirlerde bile emniyet yoktu. Şehirlerimiz ve kasabalarımız harp ve perişan bir manzara arz ediyordu, Osmanlı'dan yıpranmış, harap ve itilaf Devletlerinin önemli gördüğü alanların işgal edildiği bir ülke alınmıştı. İmparatorluk,1850 yılına kadar yabancılara borçlanmayı ayıp sayan Osmanlı İmparatorluğu on dokuzuncu yüzyılda artık kapitülasyonlar mengenesine düşmekten kendini kurtaramamış, Osmanlı ekonomisi, Osmanlı ticareti giderek sırtını yabancılara dayanmak zorunda kalmış, iğneden ipliğe, tuğladan Marsilya kiremit'ine, tenekeden gaz hunisine, kadar ya dışarıdan ithal ediyor ya da azınlıklar tarafından yapıyordu. Sorunların yığını ile karşı karşıya kalan, savaşların yorgunu ulusla; ulusal korunma, ulusal korunma, ulusal donatım sağlanması ve de ekonomik, sosyal, kültürel yönlerden de bir devlet ve toplum çatısı oluşturulması Yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni kuranların başlıca tasası idi. Atatürk ekonomik bağımsızlık fikrine dayanmayan siyasi bağımsızlığı yeterli bulmuyordu.¹

Önceden sanayi devrimi yapmış, kalkınmada ön almış batı ülkelerine ayak uydurmak, hiç olmazsa mesafeyi önce korumak, sonra da kapamak ve çağdaş uygarlık düzeyine sıçrama ana hedefti. Bu hedefe nasıl, hangi yöntemlerle ulaşılabilecekti, hangi mekanizmalar, hangi düzenler gerekli idi. Kalkınmış olan ülkelere el avuç açmadan tersine, "Düyunu Umumiye" borçlarını ödeyerek, Türkiye'yi siyasi ve iktisadi alanda olduğu gibi her alanda ayağa kaldırmak nasıl geçecekti? Saltanatın hudutları çizdiği vilayetler, demografik yapı, coğrafi şartlar genel hizmetler ve gerekse mahalli hizmetleri yürütecek güç ve kuvvette tam olarak bugüne kadar alınmamıştı. Cumhuriyeti kuranların esas ve ilk amaçları milleti ölüm döşeginden kaldırıp kurtarmaktı. Elim ve ağır şartlar içinde, milletin idaresini ele alan Cumhuriyetin idaresi, yurtta, önce asayişin temin etmek, vatandaşların tam bir emniyetini sağlamak, köylerimizi yeniden imar etmek, vilayetlerin idaresini, demokratik prensiplerine halkın işine uygun bir şekilde yapılandırmak durumunda idi.²

¹-Kumkale T.,(2007) Atatürk'ün Ekonomik Mucizesi,, Pegasus Yayınları, İstanbul, s. 43

²-Aysan M.(2000); Atatürk'ün Ekonomik Politikası, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, s.49

2. DEVLET YÖNETİMİNDE SİSTEM DEĞİŞİKLİĞİNE DOĞRU

Türk Kurtuluş Savaşı daha 1918 Kasım ayında başladığı söylenebilir. Çünkü Osmanlı Devleti'nin ileri görüşlü yüksek rütbeli subayları, gidişatın iyi bir istikamette olmadığını anladıklarından Mütareke'nin hemen ardından vatanın işgalden kurtarılması için bir önlem alma arayışı içine girdiler. Bu amaçla aralarında Kazım Karabekir, Ali Fuad (Cebeşoy), Yusuf İzzettin Paşa ve Cafer Tayyar Bey gibi güvenilir kişilerinde bulunduğu bazı isimleri daha ilk günlerde hemen İstanbul'a çağırıldılar ve bunları önemli askeri birliklerin başına getirdiler. Gayeleri yurdu savunmaktı.³

Nitekim savaşın sonucu az çok belli olmaya başladığı son aylarda, Osmanlı Devlet Erkânı daha savaş sürerken bazı tedbirlerin alınmasını zaruri görmüşler ve tamamen iş işten geçmeden önce, devletin son kalesi sayılan Anadolu'nun muhafazası için çareler düşünmeye başladılar ve bir kısım önlemler de almışlardı. Hatta Erzurum ve Kafkasya'daki orduların dağılmaması, silah ve cephanelerin teslim edilmemesi yönünde bir kısım talimatlar verilmişti.⁴

Bu amaçla Talat Paşa, İzmit'te, Enver Paşa'da Bandırma ve Balıkesir yöresinde direniş cemiyetleri kurmaya başlamışlardı.. Daha savaş sona ermeden Ecevit ormanlarında, Ankara'da, Buzdağı'nda, Toros, Sille ve Mardan dağlarında ve Pozantı'daki gizli silah depolarında yığınaklar yapılmaya başlanmıştı. Diğer bazı kaynaklar daha 1918'de Erzurum, Kayseri, Kastamonu ve Salihli'de Teşkilat'ı Mahsusa'nın silah depoladığından bahseder. Bu depolardaki silahların daha sonraki ay ve yıllarda gelişip büyüyen milli direniş hareketini teçhiz etmek için kullanıldığında kuşku yoktur.⁵

Mondros Mütarekesini izleyen hemen ilk günlerde Beyşehir süvari alayına tayin edilen Kurmay Binbaşı Nazım Bey, daha o tarihlerde Toroslar'daki aşiretlerle temasa geçerek hep birlikte yurdu savunma harekâtına girişilebileceği konusunda önemli bir adım attı. Hatta Çeçenler arasında teşkilat kurarak topraklarını savunmaları için onlara silah bile dağıttı. İzmir'in işgalinin hemen ardından 23 Mayıs'ta Harbiye Nezareti'ne bir yazı gönderen 57.Tümen Komutanı Albay Şefik Bey, "Durumun düzeltilmesi için Kuva-yı Milliye teşkilatı vücuda getirilmesin en iyi bir tedbir olacağını" teklif etti. Yazıyı inceleyen Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Cevat Paşa bu yazının altına, "bu teklif çok önemlidir. Gereğinin yerine getirilmesi için acele edilmesi lazımdır" şeklinde bir kayıt düştü.⁶

Mondros Mütarekesinin imzası üzerinden ne kadar geçmişti 30 Ekim 1918 ile 23 Nisan 1920 arasında, on yedi ay ve yirmi üç günlük zaman vardı amma, bir milletin hayatı içinde, sadece bir an olan devrede, Türk Milleti, karşısındaki "Dünya yüzünde görülmemiş galibiyetin azametli temsilcilerine" verdikleri ölüm kararını reddetmiş, canını dişine takmış, millet olarak devletsiz ve lidersiz sahneye çıkmış, nihayet bir buçuk yıla sıkışmış zaman içinde, milli bir devlete sahip olabilmek kudretini de ispat etmişti: İşte 23 Nisan 1920 de, Büyük Millet Meclisinin imparatorluğun sarı yüzü, bitkin ve stepin mahzun bağrında mahzun ve çilekeş Ankara'sında, yarı kalmış bir okul binasının salonuna sıkışmış olarak, maddeten tevazuun altında kalacak kadar basit, manen yeni bir dünya görüşü açacak kadar zengin ve engin hava içinde milli kaderi ele aldığı gündür: Bu günün, böylesine geleceğini, dost düşman hiç kimse tahmin etmiyordu, edemezdi de:

Anadolu insanını, harekete geçiren en önemli faktör İzmir'in işgali oldu. Yunanlıların Anadolu topraklarına ayak basması "Bağımsızlık için silaha sarılma zamanının geldiği" yolundaki düşüncenin fitilini ateşleyen en önemli faktör oldu. Bunun içindir ki silahlı veya silahlısı, varlıklı veya fakir birçok insan, bağımsızlığa kavuşmak için kendinden biraz daha iyi liyakatli olduğuna inandığı kişilerin peşine takılma konusunda hiç tereddüt göstermedi. Anadolu insanı topraklarını savunma konusunda öylesine süratle hareket etti ki, Mesela Ödemiş'te milli kuvvetler 48 saat içinde toparlanıp mevzilenecek ateşe hazır vaziyete gelmişlerdi. Nitekim eli silah tutan herkes, Anadolu'nun her bir köyünde, kasabasında ve şehrinde bulunan halk tarafından kendilerine saygı duyulan, sevilen ve sözü dinlenen bu insanların ya bizzat emri altına girdiler, ya da onların tavsiye ettiği insanların yanına giderek birlikte hareket ettiler.⁷

Mondros Ateşkesiyle Türklerin elinden her şeyleri alınıyordu Antlaşmanın 7. Maddesi ile İtilaf Devletleri, güvenliklerini tehdit edecek duruma karşılaştıkları takdirde, işgal etmedikleri yerleri işgal altına alacaklarını pekiştirmişlerdi. Bu bölgelerin Türk Olmayan unsurları güvensizlik ve Türk zulmü altında olduklarını velleli telgraflarla ilan ederek işgal davetçisi rolünü oynamışlardır. İşgalci devletlerde bu çağrıya gönülden katılmışlardır. Özellikle İngilizler, Osmanlı ülkesindeki Rum, Ermeni, Arap, Kürt gibi

³ - Özsoy, O. (2007), Saltanattan Cumhuriyete Kurtuluş Savaşı Olaylar-Belgeler-Gerçekler, Timaş yayınları İstanbul, , s.107

⁴ -Özsoy, a.g.e. s. 407

⁵ -Özsoy, a. g. e. gös. Yer.

⁶ -Özsoy, O, (1999, Saltanat'tan Cumhuriyet'e Giden Yolda Kurtuluş Savaşı'nın Perde Arkası, Aksoy Yayıncılık, İstanbul, s.124,

⁷ - Özsoy, O, (2007), Saltanattan Cumhuriyete Kurtuluş Savaşı Olaylar-Belgeler-Gerçekler, İstanbul,, s. 109

unsurları hem birbirinden çeşitli vaatlerle ayırmak, hem de Türkler aleyhinde birleştirerek kışkırtmak için büyük çaba harcamışlardır. İşgalcilerin dayandıkları gerekçeler Türkler aleyhindeki klasik suçlama kampanyasına dayandırılmıştır. Buna göre önce Türkler uygar değildiler, sonrada, özellikle jön Türk olarak adlandıkları İttihatçılar, ülkeyi uzun dertlere ve ıztırlara boğmuşlardı.⁸

İstanbul Hükümeti Barış Konferansına sunduğu muhtıralarında bu görüşün ikinci kısmına, canı gönülden katılmıştır ve Birinci Dünya Savaşına girme sorumluluğunu İttihatçılar yüklemişlerdi. Fakat büyük bir Türk düşmanı ve Paris'teki "Onlar Konseyi"nin başı olan Fransız Başbakanı Georges Cleemenceau, bu tezi yeterli bulmamış, Türkleri tüm olarak sorumlu saymıştır. Ana problem, Osmanlı ülkesinin parçalanmasıydı. Türklerde topun ağzındaydılar.

Galip Devletler batı uygarlığını temsil ettikleri iddiasında idiler: Kendileri dışında olanlar, savaşı yitirdikleri için olacak ki uygar değillerdi. Hele, Osmanlı ülkesi içinde olanları yetiştirmek ve eğitmek gerekiyordu. Himaye ve manda formülleri bu amaçla ortaya atılmıştır. Türkler için Anadolu ortasında, küçük bir vatan haritası çizilmişti. Sevr Antlaşması bu yeni düzenin güvence belgesi olacaktı.⁹

Kanun-i Esasi'nin 23 Aralık 1876'da ilanından sonra, Meclis-i Mebusan (Parlamento) toplanmıştır. Parlamento, padişah tarafından seçilerek gelen 25 üyeli Ayan Meclisi ile iki derece de seçimi kazanan 130 üyeli Mebusan Meclisi'nden oluşuyordu. Öncelikle il genel meclisi üyeleri seçilecek daha sonra da bunlar aralarında Mebusan Meclisi üyelerini seçeceklerdi. Milletvekili seçimi için sancak esasına göre 29 ayrı seçim bölgesi oluşturulmuştu. Mebusan Meclisinin 80'ni Müslüman, 50'si gayrimüslim idi. Ancak her vilayet gösterilen sayıda milletvekili seçip İstanbul'a gönderemedi. Bu yüzden ilk meclisin 115 ile 117 arasında değişti. Parlamenteoya gelen mebusların 69'u Müslüman 46'sı gayrimüslim idi. İki meclisin birden toplanması halinde buna Meclis-i Umumi deniyordu. Mebusan Meclis ilk olarak 1877'de açılmıştı, bu meclis kısa ömürlü oldu. Kanun-u Esasi'nin padişaha verdiği yetkiye dayanılarak Şubat 1878'de kapanmıştı. Yeniden 1908'de açılmış ve çalışmalarını 1918'e kadar sürdürmüştü. Aynı yılın sonunda Padişah Vahdettin tarafından kapatılmış, hükümet çalışmalarını meclis denetiminden yoksun sürdürmeye başlamıştı.¹⁰

Mütareke imzalandığı zaman, Meclis-i Umumi'nin 3. Yasama dönemi sürmekteydi. Bu dönem 1330 (1914) genel seçim sonucu 1 Mayıs 1914'te başlamıştı. İttihat ve Terakki, 1913yılından beri kendi hâkimiyeti altında tek partili bir rejim kurduğu için, muhalefetsiz ya da muhalifi yok denecek kadar az bir mebusan Meclisi kurulmuştu. 3. Yasama dönemi, ikinci meşrutiyetin en uzun parlamentolu dönemi olmuştur. Değiştirilen 69. Maddesi gereğince, savaş nedeniyle bir yıl uzatılmıştır.¹¹

1919'da Anadolu Hareketi'nin baskısı sonucu yapılan iki dereceli seçim sonucunda meclis 12 Ocak 1920'de toplandı. Müdafaa-i Hukukçular çoğunlukta idi. Karakol grubu ve mandacılar da vardı. Ayan, Saray yanlısı bir tutum içindeydi. Mebusan'da Müdafaa-i Hukukçular Mustafa Kemal Paşa'nın istediği bu ad altında grup kuramadılar. "Felah-i Vatan" grubunu oluşturdu. Tavırları uzlaşmacı ve ürkekti. İstanbul'un havası onları da gevşetmiş gibiydi. Meclis'in büyük ve tek başarısı Misak-ı Milli'yi kabul etmek oldu. Metin daha önce Ankara'da Mustafa Kemal Paşa tarafından ana çizgileriyle oluşturulmuştu. 28 Ocak 1920' günü Ahd-ı Milli adıyla ilan edildi.¹²

2.1. Felahı Vatan grubunda müzakerelerden sonra kabul edilen "Misakı Milli" Kararları:¹³

"Zirde vazülimza Osmanlı Meclis Mebusan azaları istiklali devlet ve istikbali milletin, haklı ve devamlı bir sulha nakliyat için ihtiyar edeceği fedakârlığın haddi azamisini muntazamın olan esastı mezkûra haricinde payidar bir Osmanlı saltanat ve cemiyetinin devamı vücudu gayri mümkün bulunduğunu kabul ve tasdik eylemiştir.

Madde 1. Devleti Osmaniyenin münhasıran Arap ekseriyetiyle meskun olup 30 Teşrinievvel 1334 tarihli mütarekenin hini akdinde muhasım orduların işgali altında kalan aksamının mukadderatı, ahalisinin serbestçe beyan edecekleri araya tevfikân tayin edilmek üzere lazım geleceğinden mezkur hattı mütareke dâhil ve haricinde dinen, irken ve amelen müttehit ve yek diğerine karşı hükümeti müteakabile ve fedakarlık hissiyatıyla meşhun ve hukuki irkiye ve içtimaaiyeleriyle şeraiti muhiyeyelerine tamamıyla riayetkar

⁸ - Tunaya, Z.T. (2003), Türkiye'de Siyasal Gelişmeler 1876-1938, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003, s.6

⁹ -Tunaya, a.g.e. s. 7

¹⁰ - Doğan, O. (2010), Atatürk ilkeleri ve İnkılâp Tarihi Sözkese Matbaacılık, Ankara 2010, s.78

¹¹ -- Akın, R. (2001, TBMM Devleti (1920-1923) Birinci Meclis Döneminde Devlet Erkleri ve İdare, On iki levha yayıncılık, İstanbul, s.41

¹² -Tanör, B. (2009, Kuruluş ve Kurtuluş, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, , s. 111

¹³ - Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi, (3. İçtima-ı fevkâlade), 13 Mart 1336 (1920) Cumartesi, (23. Nolu inikad), I, s. 460

Osmanlı İslam ekserisiyetiyle meskun bulunan aksamın heyeti mecmuası hakikaten veya hükmen hiçbir sebeple tefrik kabul etmez bir küldür.

Madde 2. Ahalisi ilk serbest kaldıkları zamanda araya ammeleriyle ana vatana iltihak etmiş olan elviyei selase için ledelicap tekrar serbestçe arayı ammeye müracaat edilmesini kabul ederiz.

Madde 3. Türkiye sulha talik edilen Garbi Trakya vaziyeti hukukiyesinin tespiti de sekenesinin kemali hürriyetle beyan edecekleri araya taban vaki olmalıdır.

Madde 4. Makarrı hilafeti İslami ye ve payitahtı saltanatı seniye ve merkezi hükümeti Osmaniye olan İstanbul şehri ile Marmara Denizinin emniyeti her türlü halelden masum olmalıdır. Bu esas mahfuz kalmak şartı ile Akdeniz ve Karadeniz boğazlarının ticaret ve münakalatı âleme küşadı hakkında bizimle sair bilumum alakadar devletlerin müttefikan verecekleri karar muteberdir.

Madde 5. Düveli İtilafiye ile muhasımları ve bazı müşrikleri arasında takarrür eden esasatı ahdiye dairesinde dairsinde ekalliyetlerin hukuku memaliki mütecaviredeki Müslüman ahalinin de aynı hukuktan istifade etmesiyle- tarafımızdan teyit ve temin edilecektir.

Madde 6. Milli ve iktisadi inkişafımız dairei imkâna girmek ve daha asri bir idarei muntazam şeklinde tedviri umura muvaffak olabilmek için her devlet gibi bizim de temini inkişafatımızda istiklal ve serbestlik tammeye mazhar olmamız usul esası hayat ve hakkımızdır. Bu sebeple siyasi, adli, mali ve sair inkişafımıza mani kuyuda muhalifiz.

Tahakkuk edecek düyunatımızın şeraiti tesviyesi de bu esasa mugayir olmayacaktır.”¹⁴

30 Kânunusani/Ocak 1336/1920

3. ANKARA'DAKİ SİYASİ GELİŞME

Sivas Kongresi açıldığında (4 Eylül 1919) Ali Fuat Paşa Eskişehir-İzmit bölgesinde Kuva-yı Milliyeyi organize ediyordu ve kongre kararıyla kendine Garbi Anadolu Umum Kuva-yı Milliye Kumandanlığı verildi. Sivas'taki kumandanlar toplantısı için Sivas'a gelen (8 Kasım 1919) Ali Fuat Paşa, üç hafta Sivas'ta kaldıktan sonra 12 Aralık'ta Ankara'ya döndü. Heyet-i Temsiliye'nin Ankara'ya yerleşmesi için hazırlanıp 27 Aralık 1919'da Mustafa Kemal'i karşıladı. Heyet-i Temsiliye'nin Ankara'ya taşındığı günlerde Anadolu'da seçimler yapıyordu. Hürriyet-İtilafçılar ve azınlıklar seçimlere katılmamıştı. Anadolu'daki ittihatçı örgüt ve sempatizanları Milli Hareketi desteklemiştir. Heyet-i Temsiliye bir genelge ile seçilen mebusların Ankara'ya uğradıktan sonra İstanbul'a gitmelerini istemişti. Ankara'ya gelenler Kolordu karargâhı ve M. Kemal'e uğruyor, Milli Hareketin amacı anlatıldıktan sonra İstanbul'un yolunu tutuyorlardı. Kendisi de mebus seçilen Mustafa Kemal Ankara'da kalacak, müdafaa-i hukukçu mebuslar, Milli Harekâtı İstanbul'da savunacaklardı. 12 Ocak 1920'de İstanbul'da toplanan meclis, **Misak-ı Milli kararı dışında** kendini gösteremedi ve 16 Mart 1920'de İstanbul'un işgali ve Meclisin basılması üzerine çalışmasını durdurdu. 23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılışıyla politika merkezi Ankara'ya kaydı.¹⁵ Çünkü 18 Mart günü Rıza Nur ve arkadaşlarının bilinçli olarak verdikleri önerge üzerine Meclis kendi iradesiyle toplantılarını süresiz erteleme kararı aldı. Böylece, ileride başka şartlarda ve yerde kendini yeniden toplama imkânını hukuken elinde tutmuş oluyordu. Yeni toplantıya ve toplantı yerine geçişte bu karar bir meşruluk köprüsü oluşturacaktır. Önergenin ve kararın bir nedeni de Padişah'ın önüne geçmek, fesih imkânını bir yana itmek, Saray'ı Meclis'in geleceği konusunda söz sahibi olmaktan çıkarmaktı. Meclis-i Mebusan'ın almış olduğu faaliyetlerini tatil kararı, meşruluk köprüsünü daha da sağlamlaştırdı. Mebusan Reisi Celalettin Arif Bey'in olumlu tavrı ve Ankara'ya geçmesi, ibreyi kesin bir şekilde yeni girişim yönüne, yani Ankara'ya döndürdü¹⁶

İstanbul'un işgalini öğrenir öğrenmez, Mustafa Kemal Paşa'nın ilk düşündüğü husus, Ankara'da bir meclis toplamak olmuştur. Bir yandan belli tedbirler alırken, bir yandan da, meclisin özelliği ve nasıl toplanacağı konusunda Ankara'da gürültü oluyordu. Çalışmalar uzun sürmedi. Toplanacak meclisin, bir “müesseseni meclis” yani “kurucu meclis” olması kararlaştırıldı. Meclis üyelerinin seçiminin suretle yapılması ve bunu sağlamak için de seçim kanununa bağlı kalmadan seçimlerin pratik bir yolla sonuçlandırılması uygun görüldü. Fakat varılan kararları bir seçim emri şeklinde ilgililere bildirilmesinin mahzurları vardı. Bunun için, önce Kolordu Komutanlarının düşüncelerini öğrenmek isteyen Mustafa Kemal Paşa, “Aşağıda

¹⁴ - Kansu, M. M. (1998), Erzurum'dan Ölümüne kadar Atatürk'le Beraber, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara., II, s.541-542

¹⁵ - Cebesoy, A.F. (2007), Siyasi Hatıralar Büyük Zaferden Lozan'a Lozan'dan Cumhuriyete, I/II, Temel Yayınları, İstanbul, s. 36

¹⁶ -Tanör, a.g.e., s. 111-112

belirtilen suretin gerek esasının ve gerekse tatbikatının tasvip edildiğini veyahut değiştirilmesi uygun görülen noktaların yarın sabaha kadar bildirilmesini rica ederim ve yüksek muvafakatleri alındıktan sonra tamim edileceği maruzdur” kaydı ile “**Suret**” başlığı altında şu telgrafı yazdı:¹⁷

“İstanbul Meclisi Mebusanı ve hükümeti merkeziye ye başta İngilizler olduğu halde Kuvayı İtilafıye tarafından resmen ve cebren vaziyet olunarak hâkimiyet ve istiklali Osmaninin haleldar edilmiş olması devletin vaziyeti ummumiyesinde esaslı bir tebeddül vücuda getirmiştir. Kanunu Esasimizin tahti siyasetinde bulunması lazım gelen, kuvvei teşriye, adliye ve icraiyyeden ibaret olan kuvay-ı selâse devlet bugün mevcut değildir.

Binaenaleyh vaziyeti hâzırının İstanbul’la rabıtası tamamen kat edilmiş bulunan Anadolu’da icap ettireceği tarzı idareye ait esasatı her milletin bu gibi zamanlarda müracaat ettiği ahvalde tevfiakan bir meclisi müessesan teşkiliyle tespit etmek zaruridir. Aynı zamanda Makamı Hilafet ve Saltanat olan İstanbul’un tahlisini istihdaf edecek mücahedatı milliyeyi meclisi müessesenin murakabesi elzemdir. Bu meclisin şu ahvalde şu usule göre müstacelen içtimaındaki ehemmiyet dahi aşikâr olduğundan Meclisi Milli’nin iştirakiyle meclisi müessesenin davetine imkân maddi dahi gayri mevcut bulunduğundan berveçhiati azanın nihayet on beş gün zarfında Ankara’da ekseriyet teşkil edecek surette içtima ettirilmesi Heyetimizce karargir olmuştur”.¹⁸

Yukarıda belirtilen tamimden sonra alınan cevaplar üzerine, Mustafa Kemal Paşa, Heyeti Temsiliye namına, Valilere, Kumandanlara, Belediyelere 22 Nisan 1920 Perşembe günü, telgrafla şu tamimi gönderdi:¹⁹

1- Bimennihil kerim Nisanın 23. Günü, Cuma namazını müteakip Ankara’da Büyük Millet Meclisi küşat edilecektir.

2- Vatanın istiklali, makam-ı refi-i Hilafet ve saltanatın istiklali gibi en mühim ve hayati vezaifi ifade edecek olan Büyük Millet Meclisi’nin yevmi-i küşadını Cuma’ya tesadüf ettirmekle yevmi-i mezkûrun mecburiyetinden istifade ve bumum mebusını kiram hazeratı ile Hacı Bayram Veli Camii şerifinde Cuma namazı eda olunurken envarı Kur’an ve Salâtın da istifaze olunacaktır. Badessalat, hilyeyi saadet ve Sancak-ı şerifi hamilen daire-i mahsusaya gidilecektir. Daire-i mahsusaya dâhil olmazdan evvel bir dua kıraatıyla kurbanlar zebh olunacaktır. İş bu merasimde cami-i şeriften bed ile daire-i mahsusa ya kadar Kolordu Kumandanlığına kıtaat-ı askeriye ile tertibat-ı mahsusa alınacaktır.

3- Yevmi mezkûrun teyidi kutsiyeti için bugünden itibaren merkez-i vilayette Vali Beyefendi hazretlerinin tertibi ile hatim ve buharı-i Şerif tilavetine bed olunacak ve hatmi şerifin son aksanı teberrüken Cuma günü namazdan sonra daire-i mahsusa önünde ikmal edilecektir.

4-Mukaddes ve mecruh vatanımızın her köşesinde aynı suretle bugünden itibaren Buharı ve hatemi şerife kıraatine şürü edilerek Cuma günü ezandan evvel minarelerden salâvatı şerife okunacak ve esnayı hutbede hilafetmeabımız padişahımız efendimiz hazretlerinin namı nam-i şahaneleriyle bilumum tebea-i mülukanelerinin bir an evvel nail-i halas ve sadet olmaları duası ilaveten tezkâr olunacak ve Cuma namazının edasından sonra da ikmal-i hatim edilerek makamı muallâyı hilafet ve saltanatın ve bilcümle aksanı vatanın halası maksadıyla vuku bulan mesai-i milleyenin ehemmiyet ve kutsiyeti ve her ferdi milletin kendi vekillerinden mürekkep olan bu Büyük Millet Meclisinin tevdi eyleyeceği vezaif-i vataniye ifaya mecburiyeti hakkında mevzeler irat olunacaktır. Badehu halife ve padişahımızın, din ve devletimizin, vatan ve milletimizin halası, alameti ve istiklali için dua edilecektir. Bu merasim-i diniye ve vataniyenin ifasından ve camilerden çıkıldıktan sonra Biladı Osmaniye’nin her tarafında, makamı hükümete gelinerek Meclis’in küşadından dolayı resmen tebrikat icra edilecektir. Her tarafta Cuma namazından evvel münasip surette mevlidi-i şerif okunacaktır.

5- İşbu tebligatın hemen neşir ve tamimi için her vasıtaya müracaat olunacak ve serian üçra köylere, en küçük kıtaat-ı askeriye, memleketimizin bilumum teşkilat ve müessesatına iblağı temin edilecektir. Ayrıca büyük levhalar halinde her tarafa talik ve mümkün olan mahallerde tabı ve teksir ve meccanen tevzi edilecektir.

6- Cenabı Haktan muvaffakiyet-i kâmile tazarru olunur”

¹⁷ - Selek, S. (2002), Milli Mücadele (Ulusal Kurtuluş Savaşı), II, Örgün Yayınevi, İstanbul, , s.689

¹⁸ - Karabekir, K. (1969) İstiklal Harbimiz, İstanbul, , s.614

¹⁹ - Kutay, C. (1961) Türkiye İstiklal Ve Hürriyet Mücadeleleri Tarihi, IX, Ercan Matbaası, İstanbul, s.10956-10957

Mustafa Kemal aşağıdaki telgrafıyla da, bütün memleketteki resmi teşekküllere, artık milli hareketin bir mercii olduğu, yani yeni bir devletin kurulduğunu bildırıyordu.²⁰

“Bimennihikerim Nisanın 23. Günü, Millet Meclisi küşat edilerek ifay-ı vazifeye mübaşeret eyleyeceğinden, yevmi-ı mezkûrdan itibaren bilumum makamat-ı mülkiye ve askeriye ve umum milletin mercii, Meclis-i mezkûr olacağı teminsen arz olunur”

15. Kolordu Kumandanı Kazım Karabekir Paşa ve 3. Kolordu Kumandanı Albay Selahattin Bey, kurucu meclis fikrine taraftar olmadıklarının bildirdiler. Mustafa Kemal Paşa ile Kolordu Kumandanları iki gün telgraf başında bu konuyu tartıştılar. Sivas Valisi Reşit Paşa'nın iştiraki ile 3. Kolordu Kumandanının itirazı şu noktalarda toplanıyordu. Halk Meclisi Mebusanı bilir. Kurucu Meclis adı altında milletin aklının alamayacağı bir meclis toplamak doğru değildir. Böyle bir meclise katılacak kimseler bulmak da güçtür. Bulunsa bile bu meclisin alacağı kararlar memlekette tatbik kabiliyeti bulamaz ve muta olamaz. Bu sebeple, Meclisi Milliyi toplamak lazımdır.²¹

15. Kolordu Kumandanı da Anayasamızın ve seçim Kanununun açık hükümleri karşısında bir kurucu meclis toplanamayacağı, Meclisi Millinin toplanmasının uygun olacağı, İstanbul Meclisinden kaçır Ankara'ya gelenler ile meclisin toplanmasının ve eksikler için seçim yapılmasının uygun olacağı görüşünü bildirdi.²²

Mustafa Kemal paşa, Meclisi Milli'nin toplanabilmesi için Ayan ve Mebusan Meclisinin toplu olarak bir arada bulunmalarının şart olduğunu, İstanbul'dan kaçabilecek mebusların ve ayan azasının çoğunluk sağlayamayacaklarını ileri sürerek fikrinde ısrar etmişse de kumandanların direnmesi karşısında Kurucu Meclis değişiminden vazgeçerek **“salâhiyet-i fevkaladeye malik bir meclis”**. Mustafa Kemal Paşa, Kurucu Meclis toplamayı düşünürken “rejimi değiştirmek” amacını güdüyordu. Artık rejim, Büyük Millet Meclisi adını alacak olan milli meclisin kararları ile değiştirilmeliydi. Seçimler Osmanlı Devletinin Seçim Kanunlarına göre yapılacak ve her livadan 5 üye seçilecekti. Seçimle ilgili tamimde, seçilecek kimselere “mebus” denilmemiş, ancak tamimin 2. Maddesinde “bu meclise aza olarak intihap olunacak zevat, mebusan hakkındaki şeraiti kanuniye tabidir” ibaresi kullanılmıştır.²³

Tamimde belirtilen esaslara göre seçimlere Seçim Kanunu gereğince katılacak olan ikinci seçmenlerden başka belediye meclisi, vilayet ve liva idare meclisi ve müdafai hukuk azaları katılacaklardı. Seçimlerin süratle yapılması isteniyordu. Fakat bazı kazalardaki seçmenlerin liva merkezlerinde ve vilayetlerde toplanmasının çok zamanı gerektirdiği bildirildiği için 21 Mart tarihinde Heyeti Temsiliye namına Mustafa Kemal Paşa, her kazadaki seçimlerin, livaların ve vilayetler ile aynı günde ve buldukları yerlerde seçim yapabileceklerini tamim etti. İstanbul Meclisi azalarından Ankara'ya gelenlerin de bu meclise mebus olarak katılabilecekleri kararlaştırıldı.²⁴

Seçimler bazı yerlerde fazla ciddiye alınmamış, direnme ile karşılaşmıştır. Maraş, Urfa, Elazığ, Diyarbakır ve Trabzon'da seçimleri yaptırmak güçlükle mümkün olabilmişti. Özellikle Trabzon seçimlere hiç taraftar değildi. Buradaki 3. Fırka Kumandanı Rüşti Bey'in 15. Kolorduya gönderdiği 20 Mart tarihli telgrafta, yeni seçimlerin bu buhranlı zamanlarda yeni bir mücadele ve muhalefete kapı açacağını ileri sürerek, Müdafai Hukuk Heyetlerince bir aza seçilip Heyeti Temsiliye'yi takviye etmek üzere Ankara'ya gönderilmesi fikri ileri sürülüyordu. Kolordu Kumandanı Kazım Karabekir Paşa, Tümen Kumandanına verdiği cevapta, Heyeti Temsiliye'nin tamimine taraftar olduğunu belirttiikten sonra esasen tamimde bu seçimlerin Meclisi Mebusan'ın teşkili ile alakasını gösterir bir kayıt bulunmadığını, toplanacak meclisin teşrif mahiyeti haiz bir meclis sayılmayacağını binaenaleyh Meclisi Mebusan adı altında toplanmayacağını ifade etmiştir. Trabzon Valisi Hamit Bey de Mustafa Kemal Paşa'ya yazdığı bir telgrafta “pek heyecanlı olan sahillerde” durumun seçimlere elverişli olmadığını bildırıyordu. Heyeti Temsiliyenin ikazı üzerine Kazım Karabekir Paşa Trabzon Valisi'ni doğrudan doğruya ve Trabzon'daki Tümen Kumandanı vasıtasıyla sıkıştırarak seçimlerin yapılmasına zorlamıştır. Fakat Trabzon mebuslarından bazıları seçildikten sonra istifa etmişlerdir.²⁵

Bütün bu gayretlere rağmen seçimler, meclisin toplanacağı 23 Nisan tarihine kadar tamamlanamamıştır. Her livadan çıkacak mebus adedine göre, İstanbul Meclisinden gelenler hariç 169 kişinin 23 Nisan günü

²⁰ -Kutay, a.g.a. s.10961

²¹ -Kazım Karabekir,K. (1990), İstiklal Harbimizin esasları, Truva Yayınları, İstanbul,, s.224

²² -Selek, a.g.e., s. 690

²³ -Selek, a.g.e., s.691

²⁴ -Nur, R.- Ellison, G. (2007), İlk Meclisin Perde Arkası (1920-1923), Örgün Yayınevi, İstanbul,, s.18

²⁵ -Nur, R. a.g.e. s. 20

meclise katılması gerekirdi. Hâlbuki meclis İstanbul'dan gelen mebusların da katılımıyla 120 kişi ile toplanmıştır. Meclis-i Mebusan'dan gelenler için 9 Mayıs 1336/1920 tarihinde verilen önerge ile kanun çıkarılmıştır.

3.1. Riyaseti Celileye

İstanbul'dan gelecek mebus arkadaşlarımızın heyeti icraiye ile temaslarından sonra yine heyeti icraiyece Meclise takdim edilerek vazifeye iptidar ettirilmesi hususunun usul ittihazını teklif ederim.

Saruhan Celâl

REİS — Efendim, bu takriri kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın... Kabul olundu efendim.²⁶

Seçimler daha sonra tamamlanmış ve uzak yerlerden gelen mebusların meclise katılmaları peyderpey mümkün olabilmıştır. Birinci Büyük Millet Meclisi'nin ilk birkaç ayı yeni, katılan mebusların meclise takdimi ve mazbatalarının incelenmesi ile geçmiştir. Fakat meclise bir taraftan yeni yeni mebuslar katılırken bir taraftan da istifalar oluyordu. İstifaların bir kısmı mazerete dayanıyor, bir kısım mebuslar da memuriyeti tercih ederek mebusluktan istifa ediyorlardı. Bu sebeple meclisin üye sayısı uzun zaman kesinlikle belli olmamış ve nisap tespitinde sık anlaşmazlıklar çıkmıştır.²⁷

23 Nisan 1920 Cuma günü, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Mustafa Kemal'in yukarıda belirtilen tamimi ile izah ettiği şekilde ve unutulmaz merasimin hiçbir safhasında, hiçbir değişiklik olmadan çalışmalarına başladı.

Olağanüstü yetkiye sahip bir meclis olarak toplanan Büyük Millet Meclisi, ertesi günü 24 Nisan 1920 Cumartesi günü toplandı, bütün memleket işlerine doğrudan doğruya el koyarak çalışmaya başladı. Meclis; kanun yapacak, yürütme ve yargı yetkisini elinde bulundurarak toplanma amacına ulaşmaya kadar dağılmayacaktı. Bu olağan üstü yetkilere sahip Meclis, bir "Kurucu Meclis" bir "İhtilal Meclisi" idi. Sinop Mebusu (Milletvekili) Şerif Bey, en yaşlı üye olarak kısa bir açış konuşması yaptıktan sonra seçim mazbatalarının incelenmesi için komisyonlar seçip oturuma son verildi. Seçime katılan 120 kişiden 110'unun oyu ile Mustafa Kemal Paşa Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na seçildi, Seçim sonucu açıklandıktan hemen sonra **Mustafa Kemal Paşa kürsüye gelerek Vatan'ın ve Millet'in içinde bulunduğu durumu şu şekilde izah etti. Bu Hitabetini üçe ayırmıştı. Mondros Mütarekesinden Erzurum Kongresi'ne ve Erzurum Kongresinden 16 Mart 1920'ye kadar ve 16 Mart'tan Nisan'a kadar olan olayları gösteriyordu**²⁸

3.2. Mustafa Kemal Paşa

(Ankara) — Muhterem milletvekilleri! Bugün içinde bulunduğumuz vaziyeti Meclisi Âlinizin nazarında tamamıyla tecelli ettirebilmek için bazı beyanatta bulunmak istiyorum. Vuku bulacak maruzatım birkaç devreye ayrılabilir. **Birincisi; Mütarekeden Erzurum Kongresine kadar geçen zaman zarfındaki ahvale dairdir. İkincisi; Erzurum Kongresinden on altı Mart tarihine kadar yani İstanbul'un düşmanlar tarafından işgal edildiği güne kadar.**

Üçüncü safhası da 16 Marttan bu dakikaya kadar olan ahvale dair olacaktır. Maruzatım birtakım vesaike müstenittir ki, müsaade buyurulursa o vesaike icap ettikçe burada okuyacağım. Yalnız birinci safhaya ait olacak maruzatım belki biraz şahsi olacaktır. Fakat vaziyeti tamamıyla tenvir edebilmek için ondan bahsetmeye lüzum görüyorum.

Malûmu âlileridir ki, Ahmed İzzet Paşa Hükümeti milliyetler esasına müstenit âdilâne bir sulha nail olmak emeliyle Mütarekeye talip oldu. İstiklâli uğrunda namus ve şahametle dövüşen milletimiz 30 Teşrinievvel 1334 tarihinde imza olunan Mütarekename ile silâhını elinden bıraktı.

İtilâf donanmaları İstanbul'a girdikten sonra Mütarekename ahkâmı bir tarafa bırakıldı. Gün geçtikçe artan bir şiddetle, hukuku Saltanat, haysiyeti Hükümet, izzetinefsi millimiz taaddiyata uğradı. Heyeti İtilâf iyeden gördükleri teşvik ve fiilî himaye sayesinde Tebaa-i Osmaniye'den olan anasırı gayrimüslime her yerde küstahane tecavüze başladılar.²⁹

²⁶ -T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, 9 Mayıs 1336/1920 (Salı), s. 20

²⁷ - Nur, R. a.g.e. s. 21

²⁸ -T. B.M. M. Gizli Celse Zabıtları(24 Nisan 1336/1920), I, s. 1

²⁹ -T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, İkinci İçtima 24.4.1336/1920, Devre 1, I, s. 8

Meclisi Mebusanın feshi, kuvvetini milletten almayan Hükümeti Merkeziyenin sık sık değişmesi ve halkın vicdanından doğan millî birlik uğrunda teşebbüsün maalesef ihtirasalı

Siyasiye ye kurban edilmesi yüzünden âleme karşı mevcudiyeti milliyemiz ihsas edilemedi.

Ecnebi kuvvetlerinin işgali altında inleyen Payitahtımızda kan ağlayan bilumum erbabı hamiyet, münevveranı millet ve din ve Devlete hizmetleri mesbuk zevatı âliye Makamı Hilâfet ve Saltanatın, İstiklâli Millînin bu baternâk vaziyetten kurtarılması ancak vicdanı millîden doğan birliğin azim ve iradesine müftekâr bulunduğu iman getirdiler. Fakat İstanbul'un tahtı tazyik ve muhasarada bulunan muhitinde icap- i batı hamiyeti ifaya maddeten imkân kalmamıştır.³⁰

İşte bu sırada idi ki, Anadolu'ya mülki ve askerî hususta muvazzaf olmak üzere ordu müfettişliğine tayin edildim, bu teveccühü din ve millete hizmet etmek için en büyük bir mazhariyeti ilâhiye addeyledim.

Vicdanı millînin iradei aliyesine tâbi olarak milleti, müstakil vatanımızı masun görünceye kadar çalışmak ahdiyle **16 Mayıs 1335/1919 günü Der saadet'i terk eyledim**. Samsun'da işe başladım. İlk düşündüğüm memleketimizde asayişin istikrarına kendi vesaitimiz ile muktedir bulunduğumuzu görmek oldu. Esasen Canik livasının vaziyeti hususiyeti de bu babda en seri davranmayı müstelzim bulunmakta idi. Filhakika Rumların hâkimiyetini ve İslâm unsurunun esaretini istihdaf eden ve Atina ve Der saadet komiteleri tarafından idare olunan **Pontus Hükümeti** amali **Karadeniz sahiliyle** kısmen **Amasya ve Tokat'ın Şimal kazalarında** mukim Osmanlı Rumlarının hayalhanelerini çılgınca bürümüşü. İttihaz olunan tedbir sayesinde muvaffakiyetli sonuçlandırıldı. Fakat ittihaz olunan tedbir ve muvaffakiyet yalnız Pontus **havalisine** ait ve mevzî idi. Hâlbuki her gün haksızlıklarını artıran İtilâf Devletlerine mevcudiyeti milliyemizi siyaseten ispat etmek ve fiilî tecavüzler karşısında milletin namus ve istiklâlini bilfiil müdafaa etmek pek mühim idi. Esasen **Şarkta ve Garpta** hemen memleketimizin her tarafında müdafaa ve muhafazai hukuku millet ve memleket için cemiyetler teşkil edilmişti. Bu cemiyetler düşmanların esaret boyunduruğuna girmemek kastiyle millî vicdanın azim ve iradesinden doğmuş yegâne teşkilât idi.

Bu sıralarda idi ki, umum belediye riyaşetlerine **Der saadet'te İngiliz Muhilleri Cemiyeti** teşekkül ettiği ve her tarafta bu cemiyete iştirak ile İngiltere müzaheretinin talep edilmesi lüzumu hakkında (**Said Molla**) imzasıyla bir telgraf geldi. Bu meselede Hükümetin alâkasının derecesini anlamak için Sadrazam olan Fcrid Paşa'dan keyfiyeti istilâm ettim, hiçbir cevap alamadım.

Kendisinin eşhası meçhule tarafından böyle gayri muttarit ve muhtelif siyasi maceralara teveccühündeki teşebbüsüne büyük felâketlere sebep olacağını takdir eden millet, **Said Molla'nın** tebliğine itibar etmedi.

Binlerce tecavüz ve haksızlıklar altında inleyen ve **İzmir faciası** karşısında kan ağlayan millet, Hükümeti merkeziye ve İtilâf Devletleri mümessillerinden ağlayarak istimdat ve istidayı hak ederken, müteaddit **belediye riyaşetleri ve birçok müdafaa hukuku millîye cemiyetleri marifetiyle aldığım telgrafnamelerde hakkımda itimat beyan olunarak benden de bu hususta hizmet ve fedakârlık talep ediliyordu.**

Hayat ve şahsiyetim kendi malı olan necip ve mazlum, milletimizin bu haklı talebi üzerine artık benim için en mukaddes vazife iradei millîye ye mutavaatı her şeyin fevkinde görmektir.³¹

Bunun üzerine yaptığım bir tamimle millete katî sözümü verdim. İşbu tamimin son cümleleri şu idi: «**Geçirdiğimiz şu hayat ve memat günlerinde umum milletçe her taraftaki amal ve tezahürat ile temine azmedilen istiklâli millîmiz uğrunda bütün mevcudiyetimle çalıştığımı temin eylerim. Bu emeli mukaddes uğrunda milletle beraber nihayete kadar çalışacağıma da mukaddesatım namına söz veririm.**» 27 Mayıs sene 1335/1919 «Türkiye Havas Royter» namında İtilâf Devletlerinin tesis ettikleri ajans malûm olduğu veçhile inikat eden Şûrayı Saltanat hakkındaki tafsilâta «**Heyeti umumiyenin fikri Türkiye'nin Düveli Muazzama dan birinin müzaheretini temin merkezindedir.**» kaydını neşir ve tamim eylemişti. Bu tamimin derecei mevsiyiyeti hakkında bütün millette büyük bir şüphe ve tereddüt uyandı. Ajans ihbarının tamamen bir sanîye olduğu ve Şûrayı Saltanatın hiçbir şeye karar vermediği ve ekseriyetin hükümete âdemi itimadı ve mukadderat meselesinin bir şûrayı millîye tevdiini mutazammın ifadatta bulunduğu ve binaenaleyh **herkesin istiklâli millî taraftarı olduğu anlaşıldı.** Bunun üzerine makamı sadarete berveçhi ati maruzatta bulundum ve keyfiyetten umumu haberdar eyledim.

³⁰ - T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, İkinci İçtima 24.4.1336/1920, Devre 1, I, s. 8-9

³¹ - T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, İkinci İçtima 24.4.1336/1920, Devre 1, I, s. 9

4. BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİN MEMLEKETİNE BEYANNAMESİ

“Anadolu'nun her köşesinden gelen vekillerinizin teşkil ettiği Büyük Millet Meclisi olanı biteni dinleyip anladıktan sonra millete hakikati söylemeye lüzum gördü. **İngilizler** tarafından satın alınan ve milleti birbirine düşürmek maksadını güden bazı hainler sizi aldatmak için türlü türlü yalanlar söylüyorlar, **İzmir** vilâyetinin, **Antalya'nın**, **Adana'nın**, **Antep'in** ve **Maraş ve Urfa** havalisinin düşmanlar tarafından işgali üzerine silâhına sarılan millettaş ve dindaşlarınızı yine size mahvettirmek için Padişah ve Halifeye isyan sözünü ortaya atıyorlar. Millet Meclisi Halife ve Padişahımızı düşman tazyikinden kurtarmak, **Anadolu'nun** şunun, bunun elinde parça parça kalmasına mâni olmak, payitahtımızı yine anavatana bağlamak: için çalışıyor. Biz vekilleriniz Cenabıhak ve Resulüekremi namına yemin ederiz ki **Padişaha ve Halifeye isyan sözü bir yalandan ibarettir** ve bundan maksat vatani müdafaa eden kuvvetleri aldatılan Müslümanların elleriyle mahvetmek ve memleketi sahipsiz ve müdafaasız bırakarak elde etmektir. Hint'in, Mısır'ın başına gelen halden mübarek vatanımızı kurtarmak için **İngiliz** casuslarının sizi aldatmak üzere uydurdukları yalana inanmayın! **İzmir'ini, Adana'sını, Urfa ve Maraş'ını** elhâsıl vatanın düşman istilâsına uğramış kısımlarını müdafaa edenleri din ve milletlerinin şerefi için kan döken kardeşlerinizi arkadan size vurdurmak isteyen alçakları dinlemeyin ve onları Millet Meclisinin kararı üzerine cezalandıracak olanlara yardım edin. Ta ki, din son yurdunu kaybetmesin. Ta ki, milletimiz 'köle olmasın. Biz birlik oldukça düşman üzerimize gelmeyeceğini resmen ilân etti. Onun candan özlediği aramızda nifak ve şikaktır. Allah'ın laneti düşmana yardım eden hainlerin üzerine olsun ve tevfiği, Halife ve Padişahımızı, millet ve vatani kurtarmak için çalışanların üzerinden eksik olmasın”.³²

5. SONUÇ

Mondros Mütarekesi'nin imzalanması üzerinden ne kadar zaman geçmişti? 30 Ekim 1918 ile, 23 Nisan 1920 arasında, on yedi ay ve yirmi üç günlük zaman vardı amma, bir milletin hayatı içinde, sadece bir an olan bu devrede, Türk Milleti karşısındaki “Dünya yüzünde görülmemiş galibiyetin azametli temsilcilerine” verdikleri ölüm kararını ret etmiş, canını dişine takmış, millet olarak, devletsiz ve lidersiz sahneye çıkmış, nihayet, bir buçuk seneye sıkışmış bir zaman dilimi içinde, milli bir devlete sahip olabilme kudretini de ispat etmişti. İşte 23 Nisan 1920 de, Büyük millet Meclisi'nin İmparatorluğun sarı yüzlü, bitkin ve stepin bağrında mahzun ve çilekeş Ankara'sında, tamamlanmamış bir okul binasının salonunda sıkışmış olarak, maddeten tevazuun altında kalacak kadar basit, manen yeni bir dünya görüşü açacak kadar zengin ve engin hava içinde milli kaderini eline aldığı gündür. Bu günün böylecesine geleceğini, dost-düşman hiç kimse tahmin etmiyordu., edemezdi de.

Mustafa Kemal Paşa, Heyet-i Temsiliye namına, valilere, kumandanlara, Belediyelere, 22 Nisan 1920 Perşembe günü yazdığı altı maddelik telgraf ile verdiği talimatta; bütün memleketteki resmi teşekküllere, artık milli hareketin bir **mercii. Olduğunu, yani yasal bir devletin kurulduğunu** bildiriyordu.

“**Telgrafın son paragrafında: Bimennihilkerim Nisanın 23'ncü Cuma günü, Büyük Millet Meclisi küşat edilerek ifayı vazifeye mübaşeret eyleyeceğinden, yevmi-i mezkûrdan itibaren bilumum makamat-ı mülkiye ve askeriyenin ve umuru milletin mercii, Meclis-i mezkûr olacağını tamimen arz olunur.**”

KAYNAKLAR

Resmi Kaynaklar

- Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi, (3. İctima-ı fevkalade), 13 Mart 1336 (1920) Cumartesi, (23. Dolu inikad
- T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, (Üçüncü İctima) ,25.4.1336 Pazar, I,
- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, İkinci İctima 24.4.1336/1920, Devre 1, I
- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, 9 Mayıs 1336/1920 (Salı)

Diğer Yayınlar:

-**Akın, R.** (2001), TBMM Devleti (1920-1923) Birinci Meclis Döneminde Devlet Erkları ve İdare, On iki levha yayıncılık, İstanbul

³² - T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, (Üçüncü İctima) ,25.4.1336 Pazar, I, s. 60

- Aysan M.** (2000); Atatürk'ün Ekonomik Politikası, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, s.49
- Cebesoy, A.F.** (2007), Siyasi Hatıralar Büyük Zaferden Lozan'a Lozan'dan Cumhuriyete, I/II, Temel Yayınları, İstanbul,
- **Doğan, O.** (2010), Atatürk ilkeleri ve İnkılâp Tarihi, Sözkese Matbaacılık, Ankara 2010
- Selek, S.(2002), Milli Mücadele (Ulusal Kurtuluş Savaşı), II, Örgün Yayınevi, İstanbul
- Karabekir, K.** (1990), İstiklal Harbimizin esasları, Truva Yayınları, İstanbul
- **Kansu, M. M.** (1998), Erzurum'dan Ölümüne kadar Atatürk'le Beraber, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara,, II,
- Kumkale T.T.** (2009), Atatürk'ün ekonomik Mucizesi, Pegasus Yayınları, İstanbul, s. 43
- **Kutay, C.** (1961) Türkiye İstiklal Ve Hürriyet Mücadeleleri Tarihi, IX, Ercan Matbaası, İstanbul
- **Nur, R.- Ellison, G.** (2007), İlk Meclisin Perde Arkası (1920-1923), Örgün Yayınevi, İstanbul
- Selek, S.**(2002), Milli Mücadele (Ulusal Kurtuluş Savaşı), II, Örgün Yayınevi, İstanbul
- **Tanör, B.** (2009, Kuruluş ve Kurtuluş, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul,
- Özsoy, O.** (2007), Saltanattan Cumhuriyete Kurtuluş Savaşı Olaylar-Belgeler-Gerçekler, Timaş yayınları İstanbul
- Tunaya, Z.T.** (2003), Türkiye'de Siyasal Gelişmeler 1876-1938, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003
- **Özsoy, O.** (1999, Saltanat'tan Cumhuriyet'e Giden Yolda Kurtuluş Savaşı'nın Perde Arkası, Aksoy Yayıncılık, İstanbul,